

Antonela Jančić
Klara Jurišić
Anja Lončarić
Filozofski fakultet Osijek
Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku

Stručni rad
UDK 316.3

POSTMODERNA I PROMJENE U BRAKU I OBITELJI

Sažetak

Potaknuti sve učestalijim razvodima braka, izvanbračnim zajednicama, jednočlanim kućanstvima te samobranim obiteljima prepoznali smo ovu temu aktualnom. Ubrzana modernizacija, individualizacija i urbanizacija samo su neki od čimbenika koji su doveli do promjene uloga u postmodernističkim obiteljima. Kroz ovaj rad nastojat ćemo se поближе upoznati s razdobljem postmoderne te shvaćanjem postmoderne od religijske strane. Pokušat ćemo objasniti problematiku braka i obitelji u suvremenom društvu, pokazati koji su mogući razlozi sve češćih problema unutar obitelji i braka te kako se društvo mijenjalo kroz vrijeme.

Ključne riječi: *modernizacija, razvod braka, religija*

UVOD

Društvo, od vremena kada je nastalo do danas, suočava se s različitim promjenama unutar gospodarskog, socijalnog i moralnog konteksta. U svim fazama razvoja društva dolazi do promjena u vrijednosnom sustavu te se danas sve više govori o mnogostrukoj destruktivnosti. Prema Koprek (2015) destrukcija dovodi do rastakanja školstva, odgoja i obrazovanja te ruši norme morala i okvire znanja. Neizostavan za spomenuti je i neprestan proces modernizacije i urbanizacije koji dovodi i do promjena unutar obitelji. Mnogi čimbenici doveli su do krize društva i razaranja obitelji i braka. Prema tome poseban naglasak je na ideologijama kao što su: komunizam, feminizam i genderizam. Unutarnji čimbenici prema Koprek (2015) koji rastaču brak i obitelj su: ljudska sebičnost, nespремnost i nesposobnost za komunikaciju, bračna nevjernost i zla različitih ovisnosti.

„Liberalizam koji se pojavio kao dominirajuća vrijednost u posljednjih nekoliko desetljeća imao je za posljedicu jačanje filozofije individualizma i veće mogućnosti slobode izbora načina života“ (Maleš, 2012, 13). U današnje vrijeme sve se više mijenjaju uloge muškarca i žene, što dovodi do nesuglasnosti u braku i obitelji. Vrijednosti se sve više iskrivljavaju, što znači da ljudi sve više pribjegavaju sebičnosti, ne mareći pritom za druge, već su usmjereni samo na svoju korist. Ubrzan način života, čovjekova volja za dominacijom i svojevrsna žudnja za moći dovodi do toga da se čovjek sve više izolira od društva i „da jednostavno raskine sa svim vrijednostima koje postoje izvan njega“ (Koprek, 2015, 760). Sve dosad spomenute promjene dovode do novog društvenog poretka i koncepta humanizacije. Prema Jurčević-Lozančić (2012) odnos između potrošnje i proizvodnje i stjecanje materijalnih dobara smanjuje ljudsku spontanost, potrebu za opuštanjem s obitelji i prijateljima, umanjuje emocije i razmišljanje o duhovnosti te izgradnju kvalitetnog odnosa sa sobom i drugima. Zbog svih navedenih čimbenika koji razaraju današnje društvo, potrebno je ozbiljnije promatrati društvo koje sve više stvara „umrežene usamljenike“ koji društvenim mrežama, bez izravnog kontakta s drugima, stvaraju virtualni svijet i na taj se način odmiču od stvarnog svijeta i potpuno zanemaruju prave vrijednosti života. Važno je osvijestiti činjenicu da vrijednosti kroz život stvaramo komunikacijom, druženjem, uvažavanjem, pomaganjem, empatičnošću i iskrenošću. Promjene tradicionalnog oblika života unutar obitelji dovele su do nejasnoća u stvaranju uloga u braku i obitelji. Govorimo o vremenu kada nasilje razara sve oko nas, od temeljnih ljudskih vrijednosti do obitelji i brakova. „Mladi žive u društvu krize – koju oni nisu izazvali, društvu rizika – koje oni nisu proizveli, već upravo obratno: oni postaju žrtve društva krize i društva rizika“ (Miliša i Bagarić, 2012, 79). Nasilje je danas postalo sastavni čin društvene inicijacije i posljedica karakteristika modernog društva: narušeni obiteljski odnosi, odnosi s vršnjacima, osamljivanje, maltretiranje, zlostavljanje, agresija, delinkventno ponašanje, destruktivni stavovi i dr. (Miliša i Bagarić, 2012). Navedene promjene koje se događaju unutar društva su dinamične i mogu dovesti do potpunog otuđenja čovjeka te je važno osvijestiti ozbiljnost sve većih kriza vrijednosti i društva u cjelini. Stoga je potrebno da svaki čovjek individualno ne dopusti da nastradaju bitne vrijednosti braka i obitelji, koje mogu biti najljepše razdoblje života.

DEFINICIJA POSTMODERNE I NJENA OBILJEŽJA

Na samom početku važno je spomenuti tri različita koncepta društva: tradicionalno, moderno i postmoderno. Tradicionalnim društvima označavamo ona koja se temelje na ustaljenim društvenim obrascima te je podjela uloga unutar takvih obitelji često strogo određena. „Moderno društvo se u svim tim točkama razlikuje od svakog prethodnog: ljudi su orijentirani na cilj, prevladava vrijednosna neutralnost i proračunatost, ljudi u interakcijama ne nastupaju kao cjelovite ličnosti, već kao akteri čija obilježja definira cilj i smisao akcije (funkcionalna specifičnost), prevladavaju principi - jednake primjene normi prema svima, principi postignuća“ (Kregar, 1994, 218). Postmoderna je naziv za skup opće društvenih gibanja koja dominiraju drugim dijelom prošloga stoljeća pa sve do današnjice. Ona označava

dominaciju konzumerizma, koji potaknut rasprostranjenosti i dostupnosti masovnih medija, vrijednost određuje tržišnom isplativošću ili drugim riječima, popularnošću proizvoda. Prvi radovi o postmodernom društvu javljaju se krajem šezdesetih i početkom sedamdesetih godina (Aračić i Nikodem, 2000). Spomenuti autori takvo razdoblje još nazivaju razdobljem *hiperrealnosti*. „U postmodernoj obitelji, za razliku od tradicionalne nuklearne obitelji, uočljiva je tendencija prema dominaciji osobnih interesa, dok je opće dobro u drugom planu“ (Maleš, 2012, 13). Dakle, društvo neprestano prolazi kroz različite faze razvoja. Kroz te faze dogodile su se promjene i u vrijednosnom sustavu koje se odnose i na promjene u braku i obitelji. Danas govorimo o novoj slici i kvaliteti života uopće. Posljedice nastale kao rezultat procesa modernizacije, individualizacije, socijalne diferencijacije i fragmentacije su ponajprije: učvršćivanje načela slobodnog izbora partnera, ostvarivanje prava žena i djece, sve veći broj partnerskih brakova, povećanje spolne slobode i dr. (Aračić i Nikodem 2000). Rezultati mnogih istraživanja pokazuju da su partneri vrlo različiti, ne samo prema učestalosti sudjelovanja u obiteljskim obvezama nego i prema vrsti obavljene djelatnosti te se vjeruje da je, kako bi se postigao sklad između obiteljskog života i posla, važno da bračni parovi uspostave ravnotežu i međusobno razumijevanje. (Pašalić i Kreso, 2004, prema Maleš, 2012) smatraju kako je jačanje interesa za vlastito dobro dovelo do toga da se članovi obitelji sve češće nalaze u procjepu između zadovoljavanja vlastitih individualnih potreba i želja i onih obiteljskih; između zahtjeva posla i obitelji; između privlačnosti uspona u vlastitoj karijeri i ljepote podizanja djece; između obiteljskih obaveza i odricanja od mnogih drugih zadovoljstava i sl. „U strategiji dužničkog ropstva život se svodi na preživljavanje. Tako smo i dobili novu stečajnu generaciju. „Istovremeno pod tiranijom konzumerizma, mlade obitelji provode sve više slobodnog vremena u “novim religijama” – (mega)trgovačkim centrima, koji osobito u zemljama u tranziciji niču kao gljive poslije kiše“ (Miliša, 2016). Važno je spomenuti i proces pluralizacije obiteljskih struktura, o čemu prema Maleš (2012) svjedoče i demografski podaci. Naime, u obiteljskoj slici stanovništva Hrvatske najvećim dijelom su bračni parovi s djecom (57,9%), potom slijede jednoroditeljske obitelji koje čine majke s djecom (12,5%) i očevi s djecom (2,6%). Iz toga se može zaključiti kako rađanje potomstva u današnje vrijeme i nije prioritetan cilj braka. Uzimajući u obzir kvalitetu obrazovnih utjecaja suvremenih obitelji u kontekstu društva, (Bergmann, 2009, prema Jurčević-Lozančić, 2012) tvrdi da nema razloga za zabrinutost jer mnogi roditelji pokazuju elastičnost najboljih izbora iz mnogih životnih situacija, pronalaženjem novih modela ili oblika obiteljskih veza.

KONTEKST POSTMODERNE OD STRANE RELIGIJE

Postmodernizam čovjeku donosi slobodu u svim pogledima, potiče njegov individualizam i njegov put za onim što želi. „Promicana preko postmodernih medija utopija individualne sreće vodi posljedično do slabljenja osjetljivosti na potrebe drugog čovjeka, do ravnodušnosti za njegovu sudbinu i povlačenja od suradnje s drugima, sve do obezvrjeđivanja drugoga kao sredstva za postizanje vlastitih ciljeva“ (Stala, 2015, 470). Vlč. Jurišić na teološkoj tribini „Vjera u suvremenom društvu“ 2017. godine, ističe da je postmoderni

program kombinacija odbacivanja javne religioznosti, inzistiranje na subjektivnosti odnosa prema Bogu i miješanje različitih praksi unutar vlastite vjere. Čovjek u postmoderni odbacuje religiju i tradiciju, gubi vrijednosti i sve podređuje samome sebi. Suvremeno društvo prožeto je hedonizmom, materijalizmom, individualizmom i tako dolazi do otuđenja. Kao odgovor na takvu situaciju Stala (2015) navodi da u takvoj situaciji kršćani ne smiju šutjeti, nego se moraju vraćati primarnim načelima iz Evandjelja te upozoravati na temelje civilizacije ljubavi i podsjećati kako bez ljubavi nije moguća humanizacija svijeta. „Temeljni program gradnje civilizacije ljubavi, prema mišljenju Ivana Pavla II., svodi se na prožimanje života i čovjekova djelovanja duhom Evandjelja u svim njegovim strukturama: društvenim, kulturološkim, ekonomskim i političkim, izražavajući se ostvarenjem društvene pravednosti i ljubavi, odustajanjem od nasilja i iskorištavanja i poštovanjem dostojanstva svakog čovjeka“ (Stala, 2015, 471). S religijskog stajališta postmoderno društvo puno je opasnosti i zbog tih opasnosti dijete mora iskusiti Božju ljubav, a ne samo slušati o njoj. Od rane dobi dijete se mora učiti ljubavi, poštovanju i međuljudskim odnosima. Kako slabi religijska uloga obitelji, djecu o vjeri i interpretaciji vjere, treba podučavati župna kateheza i vjeronauk u školama. Brak, obitelj, njihova definicija i struktura promijenila se zbog porasta nevjenčanih zajednica, odgađanja brakova i zbog velikog broja rastava. Također, Volarević (2018) navodi da je roditeljstvo u krizi, a pogotovo majčinstvo. On navodi da je majčinstvo danas ugroženo zbog radikalnog feminizma, koji postavlja majčinstvo kao prepreku ženama i da se smatra da su zbog toga podređeni muškarcu. Također, navodi da je majčinstvo ugroženo i zbog rodne ideologije, ekonomskih društvenih struktura i surogat majčinstva. Volarević (2018) navodi da je vrlo važno vratiti dostojanstvo majčinstva u društvo, koje danas kao da je zanemario ljepotu i bogatstvo majčinstva.

DEFINICIJA BRAKA I OBITELJI

Postoje brojne definicije obitelji. „Obitelj je prva životna skupina kojoj pripadamo; ona je više od zbroja pojedinaca koji dijele jedinstven fizički i psihosocijalni prostor. Obitelj je prirodni socijalni sustav koji ima svoju strukturu, funkcije, pravila, uloge, načine komuniciranja, načine suočavanja s problemima i njihovim rješavanjem“ (Štalekar, 2010, 243). Prije se brak definirao kao zajednica muškarca i žene. U postmoderni brak više nije samo između muškarca i žene, već on može biti i između pripadnika istog spola. Isto tako mijenja se i definicija obitelji. „Klasične definicije obitelji koje uzimaju brak i krvno srodstvo kao njezina bitna određenja više ne pokrivaju sve tipove obitelji“ (Maleš, 2012, 13). Nuklearna, odnosno tradicionalna obitelj, je obitelj koja se sastoji od majke, oca i djece. U postmoderni više ne postoje samo nuklearne obitelji i obitelj se ne može tako definirati. U postmodernizmu obitelji mogu biti: razvedeni bračni parovi s djecom, posvojiteljske obitelji, samohrani roditelji, udomiteljske obitelji, istospolne obitelji, alternativne zajednice, izvanbračne obitelji, surogat obitelji te parovi bez djece. „U postmodernoj obitelji, za razliku od tradicionalne nuklearne obitelji, uočljiva je tendencija prema dominaciji osobnih interesa, dok je opće dobro u drugom planu“ (Maleš, 2012, 13). „U obiteljskoj slici stanovništva Hrvatske najvećim dijelom

su bračni parovi s djecom (57,9%), potom slijede jednoroditeljske obitelji koje čine majke s djecom (12,5%) i očevi s djecom (2,6%)“ (Maleš, 2012, 14).

NUKLEARNA OBITELJ

Nuklearna obitelj je tradicionalna obitelj koja se sastoji od oca, majke i djeteta. Obitelj i struktura obitelji se tijekom godina sve više mijenja. Volarević (2018) navodi da su na promjene utjecali pojednostavljenje zakonske procedure razvoda braka, sekularizacija, porast ekonomske neovisnosti žena, razni oblici stresa, pojava alternativnih zajednica i brakova. Sve te promjene utjecale su na to da se broj nuklearnih obitelji smanjuje. Maleš (2012) navodi da iz nuklearnih obitelji danas često nastaju obitelji razvedenih bračnih parova s djecom i samohrani roditelji.

POSVOJITELJSKE, UDOMITELJSKE I SUROGAT OBITELJI

Jedan oblik nuklearnih obitelji danas može biti uz posvojeno, udomljeno ili dijete surogat majke. Također, ovaj oblik obitelji u nekim zemljama može biti primijenjen i kod istospolnih brakova. „Udomiteljstvo se definira kao oblik skrbi izvan vlastite obitelji kojim se osobi u obiteljskom okruženju pruža briga primjerena njezovoj dobi i potrebama“ (Ljubotina, Radović i Jelača, 2005, 2). Dijete odlazi u udomiteljske obitelji kada nema odgovarajuću skrb u svojoj obitelji ili nema svoju obitelj. Tada umjesto odlaska u dom za nezbrinutu djecu može ići u udomiteljsku obitelj. Posvojiteljske obitelji su stalni oblik udomiteljstva. Da bi netko posvojio dijete, mora proći kroz brojne procedure i mora biti spreman na duži period čekanja. Dijete mogu posvojiti i osobe koje nisu u braku ili članovi izvanbračne zajednice, ali prednost imaju bračni parovi. Prema podacima koji su izneseni u utorak 6.11.2018. na stručnom skupu Udruge za potporu u posvajanju Adopta “I ja želim obitelj”, više od 3.000 djece u Hrvatskoj nalazi se u sustavu alternativne skrbi, njih 413 ima uvjete za posvojenje, dok je potencijalnih posvojitelja 1316. Do kraja listopada u Hrvatskoj posvojeno je 85 djece. Predsjednica Adopte Andreja Turčin smatra da se statistika može povećati, ako se ubrza postupak oduzimanja roditeljske skrbi i uvedu poticajne mjere za veći broj posvajanja, osobito za djecu starije dobi, nacionalne manjine i djecu s poteškoćama. Parovi uzimaju dijete od surogat majke onda kada oni nisu u mogućnosti imati svoje dijete. Surogat majke često to čine kako bi pomogle nekome tko ne može imati dijete, a htio bi. Volarević (2018) navodi da najveći broj surogat majki dolazi iz siromašnih zemalja poput Indije i to čine ponajprije zbog neimaštine kako bi osigurale svoju egzistenciju.

ISTOSPOLNE ZAJEDNICE

Istospolne zajednice sastoje se od dva pripadnika istog spola, od dva muškarca ili dvije žene. Istospolni brak sve se više prihvaća u svijetu. Nizozemska je 2001. prva legalizirala istospolne brakove. U Hrvatskoj se sklapanje životnog partnerstva omogućilo istospolnim parovima 2014. godine. Iako se prije roditeljstvo povezivalo samo s heteroseksualnim parovima, danas to nije slučaj. Sve se više prihvaćaju istospolne zajednice. Članovi istospolnih zajednica u nekim zemljama mogu postati roditelji posvajanjem, udomljavanjem ili surogatstvom. I dalje je najčešći oblik roditeljstva u istospolnim zajednicama, ako je jedan od roditelja već imao dijete kada je ušao u brak sa svojim partnerom. Iako se istospolne zajednice sve više prihvaćaju u društvu i iako im je omogućeno posvajanje u određenim državama, oni često nailaze na prepreke pri posvajanju. Pri posvajanju prednost u većini slučajeva imaju heteroseksualni parovi. Često nailazimo na brojne stereotype o istospolnim parovima i o tome zašto ne trebaju imati djecu. Koruga (2015) navodi da na temelju zaključaka brojnih istraživanja o razlikama djece koja žive u heteroseksualnim i homoseksualnim obiteljima, razlike nema. Također, navela je i neke od komentara djece kojima su roditelji istospolni parovi iz istraživanja provedenog u Engleskoj: Eleanor, 8 godina: „Mislim da je različita. Mislim da... Pa najprije, drugi nemaju Charlija, mog malog brata, koji trči okolo i sve upropasti ... skače po mojoj zadaći. Ne znam kako da objasnim, ali mislim da ima razlike između drugih i nas zbog načina na koji svi skupa radimo. Da... Pašemo si kao puzzle.“ (Koruga, 2015, 70) Jennie koja ima 10 godina kaže: „Mislim da je moja obitelj otprilike ista. U redu je imati dvije mame, nema ništa loše u tome, one se samo vole. Toliko dugo dok se vole, sve će biti u redu.“ (Koruga, 2015, 70) Komentare je zaključila Megan, djevojka koja ima 23 godine „Ne mislim kako postoji generalna, znate, stereotipična obitelj bilo gdje zapravo. Mislim da upoznaš bilo čiju obitelj u svakoj postoje čudne stvari i zanimljive stvari i stvari koje su odlične, ali i stvari koje nisu toliko dobre.“ (Koruga, 2015, 71) „Po ovim komentari-ma vidimo kako djeca homoseksualnih roditelja imaju sasvim normalan društveni, osobni i intelektualni razvoj. Komentari koje su davali, onakvi su kakve bismo mogli čuti i od djece heteroseksualnih roditelja, te su prikladni njihovoj dobi“ (Koruga, 2015, 74). Ukoliko je zakonski omogućeno homoseksualnim parovima da imaju djecu, onda bi im trebalo omogućiti da njihova djeca ne budu izložena diskriminaciji i brojnim stereotipima.

RASPAD BRAKA I OBITELJI

Kada govorimo o raspadu braka i obitelji Maleš (2012, 13) navodi kako je kultura individualizma jedan od čimbenika koji dovodi do sukoba partnera i raspada braka. Razlog tome je što se takva kultura ne podudara s vrijednostima i zahtjevima koji traži život u zajednici. Bubalo (2015) smatra da je razvoj industrijskog društva doveo do uključivanja žene na sve razine javnog života, što je na kraju dovelo do skoro potpune ravnopravnosti s muškarcima, ali i do promjene njezine uloge kao majke i supruge. Sve je to, kako spomenuti autor govori, dovelo do dubokih promjena unutar same obitelji, ali i do istinske krize braka

i obitelji. Vrlo je važno istaknuti uloge u tradicionalnoj obitelji, ali i usporediti ih s postmodernističkim gledištem. „Podjela uloga u obitelji tradicionalnih društava strogo je određena: muškarac radi izvan kuće i ekonomski skrbi za svoju obitelj, a žena ostaje kod kuće kao domaćica. Muškarac (*pater familias*) je subjekt u obitelji, dok su žena i djeca objekt njegove ljubavi, možda često samovolje“ (Aračić, Nikodem, 2000, 292). Nadalje, kada govorimo o postmodernističkim ulogama u obitelji prema Aračić, Nikodem (2000) na nju su utjecale: modernizacija, individualizacija, urbanizacija, razvoj znanosti i tehnologije te brojni drugi čimbenici. „Neke od tih promjena su: učvršćivanje načela slobodnog izbora partnera, ostvarivanje prava žena i djece (žene i djeca postaju subjekti u društvu i u obitelji), sve veći broj partnerskih brakova - što je posljedica povećane ekonomske neovisnosti žena i mogućnosti raskida nezadovoljavajuće bračne veze, povećane spolne slobode i dr.“ (Aračić, Nikodem, 2000, 292). Također, potrebno je istaknuti kakva je uloga djeteta u modernoj obiteljskoj zajednici. Prema Jurčević, Lozančić (2011) kod djeteta se vide pozitivne promjene na relaciji roditelj-dijete. „Dijete je ravnopravni član, koji dobiva određene ideje od obitelji, temeljna pravila ponašanja, ali ima pravo na svoje mišljenje i djelovanje. Nadalje, živi s majkom i ocem, dijete ima priliku ispuniti svoje osnovne fizičke, egzistencijalne, psihološke potrebe i konstantan osjećaj uspjeha“ (Jurčević-Lozančić, 2011, 125). No, govoreći o modernoj obitelji ne smijemo zaboraviti da raste broj rastava te to može utjecati na dijete i njegovo ponašanje. Prema portalu N1 u 2017. godini brak je sklopilo 20 310 parova, od čega 51% vjerskih, a 48,4% građanskih. U istoj godini razvedeno je 6 265 brakova, što znači da je prosječno trajanje razvedenog braka 14,7 godina. „U većini slučajeva rastava braka je zapravo rastakanje postojeće obitelji. U današnjem vremenu kada se govori o rastavi i nesvjesno u prvi plan dolaze bračni parovi, govori se o rastavljenim i raspalim brakovima, a rjeđe o rastavljenim i razorenim obiteljima“ (Baloban, 2002, 347). Kuća (2017) smatra da je došlo do sve većeg raspada braka, što dovodi i do novih oblika, proširenih te samohranih obitelji. „Istraživanja provedena posljednjih desetljeća ustanovila su da među opće faktore rizika za razvod braka spadaju: sklapanje braka u tinejdžerskoj dobi, siromaštvo, nezaposlenost, niska razina obrazovanja, kohabitacija, iskustvo predbračnog začeca i/ili porođaja, nova bračna zajednica koja uključuje djecu iz prijašnjih bračnih zajednica, miješani brakovi, drugi ili treći brak te neodrastanje uz roditelje koji su u braku“ (Kuća, 2017, 36). Prema Kuća (2017) u literaturi se navode tri tipa razvoda, a to su: razvod kao vrsta poslovnog dogovora, prijateljski razvod i visokokonfliktni razvod. Za prvu vrstu razvoda karakteristična je smanjena komunikacija između supružnika, bez emocionalnih osjećaja te se oni dogovaraju isključivo kada se radi o njihovoj djeci. Kod prijateljskog razvoda supružnici bolje funkcioniraju kao prijatelji, nego u ljubavnoj vezi ili braku. Najteži oblik je visokokonfliktni razvod, kod kojeg je karakterističan visoko izražen sukob među supružnicima, koji ne uspijevaju riješiti nesuglasice. Svoj sukob pretvaraju u „ratovanje“ te to šire i na ostatak obitelji. Autorica Kuća (2017) spominje da su takozvane samačke obitelji sve češći oblik života. Potreba za visokoobrazovanim ljudima dovela je do produžavanja obrazovanja, ekonomska kriza dovela je do izražene pojave da mladi ostaju duže kod svojih roditelja, ostavljajući na svojim roditeljima teret njihovog školovanja i nezaposlenja. „Upravo zato što brak nije više niti nužnost, niti očita vrednota, odgađa se vrijeme stupanja u brak kod onih koji to žele. Također, istraživanja su pokazala da odrasli

savjetuju mladima da žive neko vrijeme u suživotu i da ne žure s vjenčanjem te upozoravaju da se vrijeme stupanja u brak pomiče prema tridesetoj godini života“ (Kuća, 2017, 30). Vrlo je važno osvijestiti koliko raspad braka i obitelji mogu utjecati na svakog člana te obitelji te je važno pokušati pronaći pravilno rješenje za takve probleme. „Drugim riječima, podrška bračnog partnera u takvim situacijama znatno doprinosi razjašnjenju moguće konfliktne situacije i smanjenju obiteljskog stresa. Rezultati mnogih i različitih istraživanja pokazuju da se partneri međusobno razlikuju ne samo prema učestalosti kojom sudjeluju u obiteljskim obvezama već i prema tipu aktivnosti“ (Jurčević-Lozančić, 2011, 125).

UTJECAJ RAZVODA BRAKA NA PONAŠANJE DJETETA

Dobri partnerski odnosi i realna očekivanja ključ su uspješnog odnosa u braku, a bračni partneri moraju shvatiti da nije moguće ostvarenje svih njihovih želja i potreba. Autorica Kuća (2017) navodi da je za dobre partnerske odnose važno zadovoljstvo partnera načinom na koji im on ispunjava njihove kriterije. Partneri koji su zadovoljni svojim odnosom više komuniciraju, pokazuju više suosjećanja i ispunjavaju potrebe druge osobe, ne zanemarujući vlastite želje i potrebe. „S druge strane, ljudi stvaraju nerealna očekivanja, koja su oblikovana na temelju romantične literature i filmova u kojima se odnos prikazuje kao stanje neprestanog blaženstva, a poželjni partneri kao oni koji ne samo da ispunjavaju sve potrebe partnera nego ih predviđaju i izvršavaju unaprijed“ (Kuća, 2017, 9). Poseban fokus stavlja se na dijete u obiteljskoj zajednici. Ono je zapravo dio koji brak čini zajednicom i čija im dobrobit treba biti na prvom mjestu. Smatramo da je dijete sigurno onda kada ima zadovoljene sve biološke potrebe, ali i potrebe za ljubavlju, toplinom i nježnošću, koju im samo roditelji mogu pružiti, ako oni imaju dovoljno kvalitetan odnos. Ukoliko je odnos između roditelja emocionalno hladan, nasilan ili nedovoljno blizak, dijete to osjeti te nije sigurno u vlastitom domu. Wallerstein i Blakeslee (2006, prema Trdina, 2016) navode da je teško biti roditelj jer roditeljstvo nije samo riječ, već život, potpora, borba, nesuglasice, svladavanje problema, odgoj, razumijevanje, zadovoljstvo, sigurnost i još mnogo toga. Istovremeno treba voditi računa o tome kako i koliko raspad braka utječu na dijete. Prema Aračić (2015) teško je procijeniti što djeca prolaze u procesu rastave jer se ona nije dogodila odjednom, nego je to dugogodišnji proces nesporazuma i razmirica među članovima obitelji. „Naravno da je vrlo kompleksno taloženje svih tih osjećaja i promišljanja u ranom djetinjstvu, kada dijete postaje uzdrmano jer je ljubav ugrožena; ono ne razumije gubitak jednog od roditelja, strahuje da ne izgubi i drugog, zbunjeno je svim ‘igramama’ kojima je izloženo“ (Aračić, 2015, 242). Spomenuti autor također navodi kako prema nekim istraživanjima, takva djeca mogu biti ugrožena u svom rastu i sazrijevanju u odnosu na drugu djecu. „Dijete bez obzira na dob ima potrebu za pripadnošću, ljubavlju, toplinom i sigurnošću. S obzirom na to da se ovi osjećaji narušavaju tijekom rastave, za njih ne postoji pravo vrijeme rastave. Koliko god dijete bilo staro, ono nije spremno na razvod roditelja“ (Trdina, 2016, 16) Kuća (2017) navodi da je vrlo bitan doprinos oba roditelja, iako su veze u njihovom odnosu razrušene, ali svaki roditeljski kapital važan je za zdravlje, sigurnost i potrebe djece. Bitno je razgovarati s djecom

o tome što se u obitelji događa. Važno je da dijete zadrži osjećaj povjerenja, a upravo se to postiže s pravovremenim razgovorom. Roditelji moraju biti svjesni da djeca shvaćaju da se puno toga mora promijeniti njihovom rastavom. U to se ubraja preseljenje, život s jednim roditeljem, ekonomska situacija, a u nekim slučajevima i razdvajanje od braće ili sestara, njihovo novo prezime itd. Roditelji moraju biti spremni odgovoriti djeci na takva pitanja. „Djeca treba konstantno naglašavati i primjerima pokazivati da razvod ne mijenja roditeljsku ljubav prema njima. Ljubav prema djeci ne nestaje bez obzira na okolnosti razvoda niti udaljenosti jednog od partnera od djeteta“ (Trdina, 2016, 22). Kod djece se pojavljuju brojne emocije kada se govori o rastavi braka, a to su: tuga, bol, osjećaj da su oni krivi za nešto, strah, osamljenost itd. Naravno, puno je tu osjećaja koja djeca ne priznaju te je bitno pratiti djetetove promjene u ponašanju. Čudina-Obradović, Obradović (2006, prema Kuća, 2017) tvrde da se najbolje vidi iz djetetovog ponašanja, kako se i kojom brzinom, djeca prilagođavaju novom načinu života. „Reakcije mogu biti različite s obzirom na snagu, ali i na trajnost pa ih se često svrstava u tri skupine: inicijalne reakcije - kad djeca saznaju da im se roditelji rastaju, kratkotrajne reakcije - koje su prisutne i do dvije godine nakon razvoda, dugotrajne reakcije - koje mogu biti prisutne godinama i koje se mogu pretvoriti u životni stil“ (Kuća, 2017, 80). Nadalje, posljedice rastave roditelja mogu biti i fizičke te se i one odražavaju na djetetovo ponašanje. Činjenica je da su brojne bolesti uzrokovane upravo stresom, kao što su: bolest želuca, glavobolja, mučnina, pad imuniteta itd. Važno je obratiti pozornost na dijete i njegovu dobrobit kod rastave roditelja. Nije dobro manipulirati djetetom i otežavati mu situaciju za koju on nije kriv. Ključ zdravog djeteta je i zdrav odnos s njime, a u tomu mu mogu pomoći oba roditelja.

ZAKLJUČAK

Postmodernističko društvo uvelike je utjecalo na promjene u braku i obitelji. Važno je zaključiti da živimo u svijetu u kojem nedostaje emocionalne topline, empatije, suradnje i sličnih vrijednosti koje su uvelike potrebne u svijetu, ali i u obitelji. Postmoderna je promijenila pogled na obitelj te ljudi sve češće gledaju na kulturu individualizma, a vrlo malo na dobrobit drugih ljudi. Postmoderna je svojom pojavom donijela novo shvaćanje obiteljske institucije, pa s time i usko povezan - novi sustav vrijednosti, koji za posljedicu ima manji broj sklopljenih brakova, a samim time i pad stope nataliteta. Nadalje, dogodile su se promjene u strukturi, ulozima i zadaćama, što je imalo veliki utjecaj i na međusobne odnose među članovima obitelji. „Mnoge promjene i načini shvaćanja postmodernističkog društva odrazile su se i na obitelj, na njezin identitet i definiciju njezine uloge u odnosu na pojedinca i društvo“ (Jurčević-Lozančić, 2011, 134). Uz sve navedeno probleme vidi i crkva. Smatra da moramo pružati i dobivati ljubav kako bi došlo do humanizacije društva te da dijete mora biti odgajano u duhu vjere i da tako jedino može dostići svoju puninu. Naravno, nemaju svi takvo stajalište te ne smatraju, da su djeci crkva i vjeronauk, ono što im treba da dođu do samoaktualizacije. Postmoderno društvo je sa sobom donijelo promjene i u definiranju obitelji, što znači da se obitelj više ne mora sastojati od muškarca, žene i njihove djece. Sva-

kako treba obratiti pozornost koliko je to u društvu prihvaćeno i treba li raditi na tome da se i drugačiji tipovi obitelji i brakova uklope u samo društvo te budu prihvaćeni. Ne treba izostaviti rastavu braka, koja je u današnjem društvu sasvim obična pojava. Kako smo već spomenuli, partneri gledaju svoju dobrobit, a ne dobrobit zajednice koju su stvorili. Posebnu pažnju treba posvetiti djeci jer su oni najosjetljiviji kada se radi o rastavi roditelja. Rastava uvelike utječe na njihovo psihičko i fizičko stanje te narušava njihovo razvijanje. Bračni partneri trebali bi raditi na rješavanju problema između sebe, pazeći da njihova rastava braka ne bi ostavila prevelike emocionalne posljedice na dijete.

BIBLIOGRAFIJA

- Aračić, P., Nikodem, K. (2000). *Važnost braka i obitelji u hrvatskom društvu*. Bogoslovska smotra, 70 (2), 291-311.
- Aračić, P. (2015). *Djeca iz rastavljenih brakova i obitelji: njihova opterećenja i njihovi brakovi i obitelji*. Crkva u svijetu, 50 (2), 237-251.
- Bubalo, I. (2015). *Brak i obitelj u promijenjenom društveno-kulturnom kontekstu*. Bogoslovska smotra, 85 (3), 647-664.
- Baloban, J. (2002). *Obitelj i suvremena kriza vrednota*. Bogoslovska smotra, 71 (2-3), 341-360.
- Jurčević Lozančić, A. (2011). *Redefining The Educational Role Of The Family*. Croatian Journal of Education, 13 (4), 122-150.
- Koprek, I. (2015). *Razarajući čimbenici braka i obitelji*. Bogoslovska smotra, 85 (3), 759-778.
- Koruga, T. (2015). *Istospolno roditeljstvo*. (Doctoral dissertation, University of Rijeka. Faculty of Humanities and Social Sciences. Department of Pedagogy).
- Kregar, J. (1994). *Promjene u strukturi obiteljskih zajednica*. Revija za socijalnu politiku, 1 (3), 211-224.
- Kuča, A. M. (2017). *Utjecaj razvoda braka roditelja na djecu*. (Doctoral dissertation, Josip Juraj Strossmayer University of Osijek. Catholic Faculty of Theology. Department of Practical Theology. Chair of Pastoral theology).
- Ljubotina, O. D., Radović, M. K., Jelača, N., za socijalnu skrb Zagreb, C., & Susedgrad, U. (2005). *Socio-demografska obilježja i iskustva udomiteljskih obitelji*. Ljetopis socijalnog rada, 12, 89-106.
- Maleš, D. (2012). *Obitelj i obiteljski odgoj u suvremenim uvjetima*. Dijete, vrtić, obitelj, 18 (67), 13-15.
- Miliša, Z. i Bagarić, M. (2012). *Stilovi ponašanja i vrijednosne orijentacije*. MediAnali, 6 (12), 68-104.
- Stala, J. (2015). *Punina postojanja osobe-civilizacija ljubavi u kontekstu postmoderne*. Crkva u svijetu: Crkva u svijetu, 50(3), 469-477.
- Štalekar, V. (2010). *Dinamika obitelji i prvi teorijski koncepti*. Medicina Fluminensis: Medicina Fluminensis, 46(3), 242-246.
- Trdina, S. (2016). *Utjecaj razvoda roditelja na djetetovo ponašanje i njegov razvoj*. (Doctoral dissertation, University of Zagreb. Faculty of Teacher Education).
- Volarević, M. (2018). *Kriza majčinstva u suvremenom društvu*. Služba Božja: liturgijsko-pastoralna revija, 58(2), 244-249.